

Płeć a przyjmowanie perspektywy partnera małżeńskiego w dokonywaniu decyzji życiowo doniosłej

Marzena Ożarowska*

Instytut Psychologii Akademii Bydgoskiej w Bydgoszczy

Wojciech Ożarowski *

Instytut Psychologii Akademii Bydgoskiej w Bydgoszczy

GENDER AND MARITAL SPOUSE PERSPECTIVE TAKING IN LIFE – SIGNIFICANCE DECISION MAKING

The study has confirmed the hypothesis predicting that gender differences between husbands' and wives' may influence the perspective taking in decision making. 90 married couples in 3 periods of marital life were interviewed. Their abilities of spouse's perspective taking from 3 different perspectives (1. simple, 2. meta, 3. meta-meta perspective) were measured. The results show that generally women have higher level of empathy, especially it concern to such parts of decisional process as sort of information used. Instead men demonstrate higher level of taking into account for negative consequences - also their decision and decision of theirs spouses.

WPROWADZENIE

Przegląd literatury przedmiotu prowadzi do wniosku, że płeć jest jednym z ważniejszych czynników, determinujących przyjmowanie perspektywy partnera. Przedstawiciele „psychologii różnicowej płci” (Parsons, 1972; Pospiszyl, 1986; Jourard, 1987; Moir i Jessel, 1993) wskazują w swych pracach nie tylko na różnice biologiczne, ale koncentrują swą uwagę na różnicach psychicznych i społecznych, jakie zachodzą między kobietami i mężczyznami, a które w istotny sposób mogą wpływać na zdolność przyjmowania perspektywy partnera małżeńskiego. W prezentowanych badaniach podjęto próbę określenia jak zdolność ta kształtuje się w odniesieniu do decyzji życiowo doniosłej, którą było zawarcie związku małżeńskiego.

Odrębność psychiczna mężczyzn i kobiet wyraża się bardzo silnie w motywach podejmowanych przez nich działań. W centrum przeżywania mężczyzn znajdują się sprawy zewnętrzne, sprawy świata. Natomiast kobiety

na pierwszym miejscu w swym myśleniu i przeżywaniu stawiają sprawy i potrzeby najbliższych. Zarówno mężczyzna, jak i kobieta posiadają taką samą potrzebę poczucia własnej wartości. Lecz, o ile mężczyzna czerpie swoje poczucie wartości przede wszystkim z opinii, jaką zdobył sobie w środowisku zawodowym, o tyle dla kobiety mąż, rodzina i dom odgrywają najważniejszą rolę w budowaniu jej poczucia samorealizacji (Long i Andrews, 1990). Wydaje się zatem, że rola kobiety wynikająca z faktu rodzenia i wychowywania dzieci, może wpływać znacząco na umiejętność przyjmowania przez nią perspektywy swego partnera.

Wielu badaczy (Jourard, 1987; Kelly i Conley, 1987) przyjmujących, że kobiety trafniej niż mężczyźni spstrzegają ludzi, podkreśla, iż zdolność ta wiąże się z ich rolą społeczną wyznaczoną płcią. Ponadto kobieta przejawia większą dążność do penetracji psychologicznych w konkretnych sytuacjach a także jest ona ukierunkowana na człowieka i jego problemy. Toteż osoby płci żeńskiej uznawane są za lepszych i wnikliwszych obserwatorów psychiki drugiego. One także, w związku ze swoją rolą wyznaczoną płcią są silniej niż mężczyźni motywowane do lepszego poznawania innych osób. Kobiety są bardziej otwarte niż mężczyźni,

* Korespondencję dotyczącą artykułu można kierować na adres: Marzena Ożarowska lub Wojciech Ożarowski, ul. Rydygiera 3/15, 86-311 Grudziądz 12. e-mail: wojtek@ab-byd.edu.pl

co tłumaczyć można odmiennym typem wychowania, zezwalającym kobiecie na otwartość w kontaktach interpersonalnych. Zauważono przy tym także, że kobiety przejawiają większą ekspresję uczuć i empatyczność, podczas gdy w procesie socjalizacji mężczyzn kładzie się większy nacisk na powściągliwość, ukrywanie uczuć, maskowanie swego „ja”.

Mężczyźni w naszej kulturze ujawniają mniej intymnych informacji o sobie, co wynika z mniejszej zdolności nawiązywania bliskich i empatycznych kontaktów z ludźmi oraz z pewnych ograniczeń wglądu psychologicznego. Ich autoprezentacja jest bardziej powierzchowna niż kobiet i odsłaniają mniej negatywnych a więcej neutralnych informacji na swój temat. W przeciwieństwie do kobiet, mężczyźni stosują w kontaktach z otoczeniem styl podkreślający asertywność i status. Kobiety zaś prezentują styl emocjonalny, oparty na redukcji dystansu interpersonalnego. Zdolność otwartego komunikowania się kobiet, zdaniem Jasiockiego (1990) wspomaga pełnienie roli typu ekspresyjno-integracyjnego. Męska rola ma zaś charakter instrumentalno-przystosowawczy.

Nawiązując do wyników badań przeprowadzonych przez Rożnowską (1987) można przyjąć, że mężczyźni w przeciwieństwie do kobiet wykazują mniejszy wgląd i empatyczność, słabe zainteresowanie dziedziną bliskich stosunków interpersonalnych i werbalnym komunikowaniem się, podczas gdy kobiety charakteryzują się lepszymi zdolnościami empatycznymi. Empatyczne wczucie zaś jest niezbędne, aby umieć „przyjąć rolę kogoś drugiego” a w konsekwencji stworzyć wzajemnie zgodne, partnerskie relacje małżeńskie. Przyjmowanie perspektywy, jak zauważają Davis i in. (1996) jest rodzajem „pożytecznego” położenia dla osób, których perspektywa jest przyjmowana; obserwator wyjaśnia zachowanie obiektu w sposób, który przypomina wyjaśnianie odnoszące się do własnych zachowań obserwatora i obserwator może doświadczyć emocji kongruentnych z własnymi emocjami obiektu.

Uwzględniając dane literaturowe (Ziemska, 1977; Laskowski, 1987; Rożnowska, 1987; Walesa, 1987) należy mieć na uwadze, że także faza w jakiej znajdują się małżonkowie (długość stażu małżeńskiego) może mieć istotny wpływ na zdolność przyjmowania perspektywy partnera. Dlatego też w niniejszych badaniach uwzględniono, na podstawie najczęściej wyodrębnianego podziału trzy fazy wspólnoty małżeńskiej: faza pierwotna (czyli okres od zawarcia małżeństwa do urodzenia się pierwszego dziecka), faza rodzicielska (czyli okres przekształcania się małżeństwa w rodzinę, kiedy w jej skład wchodzi co najmniej para małżeńska i jej niesamodzielne dzieci) oraz faza wtórnego życia małżeńskiego (czyli okres po usamodzielnieniu się dzieci – tzw. faza postparentalna).

Rozważając sformułowane w tytule zagadnienie należy wziąć pod uwagę, że istotnym tłem dla kwestii

przyjmowania perspektywy partnera jest tutaj proces dokonywania decyzji, w którym ważna jest jego struktura, cel i reguły postępowania, a przede wszystkim to, że cechy te podporządkowane są podmiotowi decydującemu. Decydent przeżywa trudności dotyczące sposobu zachowania się. Jeżeli cel lub domena decyzji jest ważna i jest nim osoba (np.: kogo poślubić?), to jak zauważają Pfister i Bohm (1992) decyzja będzie wywoływała większe emocje, niż gdy celem jest coś nieożywionego (np.: w którym mieście chcę mieszkać?). Dominuje wtedy styl konstrukcyjny w podejmowaniu decyzji, który mając zastosowanie w sytuacjach niepowtarzalnych i złożonych lepiej wyjaśnia zmienność zachowania i różnice indywidualne między ludźmi (Kozielecki, 1992). Idea konstruktywnego podejmowania decyzji zakłada, że zestaw strategii decyzyjnych może być skonstruowany na gorąco, kiedy mają być dokonywane wybory (Messick i Schell, 1992). Może to skutkować zmiennością wyborów i preferencji, zaś małe zmiany w problemach decyzyjnych mogą prowadzić do ogromnych zmian w wyborach podmiotu, co ma szczególne znaczenie w podejmowaniu decyzji życiowo doniosłych. Ocena całej decyzji może się zmienić, gdy bierzemy pod uwagę jej konsekwencje, które może ona spowodować w ciągu długiego czasu (Walesa, 1987). Zauważmy bowiem, że decydenci biorą pod uwagę na ogół dwie rzeczy: użyteczność wyników oraz prawdopodobieństwo ich otrzymania.

Powyższe rozważania stanowią podstawę do wysunięcia hipotezy badawczej, iż kobiety ze względu na emocjonalną orientację na ludzi, otwartość w kontaktach interpersonalnych i lepszą umiejętność empatycznego współodczuwania, wykazują większą aniżeli mężczyźni zdolność przyjmowania perspektywy partnera.

METODA

Problemem centralnym było zbadanie: czy płeć jest zmienną różnicującą przyjmowanie perspektywy partnera małżeńskiego w wyszczególnionych aspektach procesu decyzyjnego. Spodziewano się, że kobiety mające za sobą najdłuższy staż małżeński będą przejawiały większą zdolność przyjmowania perspektywy partnera w porównaniu z kobietami będącymi w fazie pierwotnej czy wtórnej swego związku małżeńskiego. W odniesieniu do poszczególnych elementów składowych procesu decyzyjnego oczekiwano, że kobiety będą wykazywały większą zgodność przekonań niż mężczyźni odnośnie ujmowania aspektów świadomości w podjętej decyzji życiowo doniosłej, jak również, że kobiety – ze względu na głębsze niż mężczyźni zdolności empatyczne będą uwzględniały znacznie szerszy zakres informacji użytych do podjęcia decyzji o takim charakterze. Sądono ponadto, że z kolei mężczyźni w porównaniu z kobietami będą uwzględniali znacznie więcej negatywnych

konsekwencji podjętej decyzji, zaś zgodność przekonań obu płci w tym aspekcie będzie rosła wraz z kolejną fazą życia małżeńskiego.

Osoby badane

Główną zmienną, którą kierowano się przy doborze próbek była płeć małżonków. Dodatkowym warunkiem uczestnictwa w badaniach było posiadanie, co najmniej średniego wykształcenia oraz wyznawanie religii chrześcijańskiej, co pozwoliło ujednoczyć poglądy badanych par na małżeństwo.

Do badań zakwalifikowano ogółem 75 par małżeńskich, z których utworzono 3 grupy po 25 par uwzględniając następujące parametry: staż małżeński (A = 0 – 4 lata, B = 5 – 18 lat, C = 18 i >) i liczba dzieci (A = bez dzieci, B = minimum jedno dziecko, C = minimum jedno dziecko usamodzielnione).

Procedura badawcza

Przeprowadzono badania z zastosowaniem zestawu sześciu metod, z których: 1) Test Zdań Niedokończonych autorstwa Jurczyk (1984) (akcentujący zachowania specyficznie chrześcijańskie), 2) Wybrane dylematy moralno-religijne autorstwa Cedro (1984), 3) Kwestionariusz biografii religijno-decyzyjnej – stanowiły podstawę wstępnego etapu doboru małżonków do badań. Metody 4), 5) i 6) to kwestionariusze do badania decyzji życiowo doniosłych skonstruowane w zespole badawczym pod kierunkiem Walesy (por.: Ożarowska, 1991; Ożarowski, 1991). W metodzie 4) – kwestionariuszu do badania decyzji życiowo doniosłych – osoby badane odpowiadały na szczegółowe pytania dotyczące ich najważniejszej decyzji życiowo doniosłej dotyczącej zawarcia małżeństwa. W metodzie 5) – kwestionariuszu do badania decyzji życiowo doniosłych partnera – osoby badane odpowiadały na szczegółowe pytania dotyczące tej samej decyzji, ale swego partnera. W metodzie 6) – kwestionariuszu do badania decyzji życiowo doniosłych – dokonanych przez badanego, ale określanych poprzez udzielenie szczegółowych odpowiedzi, jak widziałby tą decyzję jego partner w małżeństwie.

Każda z metod składa się z 35 identycznych pod względem treściowym pytań odnoszących się do poszczególnych dziedzin procesu decyzyjnego. Dla metod 4, 5 i 6 została dokonana przez zespół 10 sędziów kompetentnych ocena trafności teoretycznej i fasadowej według 11-stopniowej skali liczbowej z uwzględnieniem dwóch aspektów: (a) trafności treściowej poszczególnych pytań i (b) trafności i jasności sformułowania tych pytań.

Wskaźniki zgodności były następujące: dla metody 4 w (a) 10.42, zaś w (b) 9.42; dla metody 5 w (a) 10.00, zaś w (b) 9.30; dla metody 6 w (a) 10.21, zaś w (b) 9.36.

Ocenę rzetelności zbadano w oparciu o dokonanie powtórnego badania na grupie 10 par małżeńskich. Średnie wskaźniki procentowe rzetelności dla trzech metod były następujące: 4 = 63.7; 5 = 63.5; 6 = 63.8.

Na podstawie literatury poświęconej zagadnieniom decyzji życiowo doniosłych i zebranych danych badawczych ustalono, że wszystkie treści wyszczególnione przez osoby badane należy zebrać w dziedziny. W ramach badanego procesu decyzyjnego wyróżniono ich łącznie 21. Wśród nich były: Świadomość (jako określona reprezentacja – jej zasady, kryteria, komponenty). Rodzaj Informacji (uwzględnienie aspektu treściowego, wielkości, istotności, jako stopień pewności decydenta), Negatywne Konsekwencje (straty, rezygnacje, niepowodzenia, koszty – ujmowanie tych informacji, które wskazują negatywne konsekwencje, wyrzeczenia, dyskomfort).

Dla przeprowadzenia dokładniejszej analizy uzyskanego materiału zespół sędziów kompetentnych ustalił dla każdej dziedziny kategorie i podkategorie. W ramach każdej podkategorii uwzględniono trzy perspektywy decyzyjne: Poziom pierwszy dotyczył ujmowania danej rzeczywistości w perspektywie prostej (badani udzielali odpowiedzi za siebie, odnośnie swojej decyzji). Poziom drugi dotyczył metaperspektywy (badani udzielali odpowiedzi w odniesieniu do decyzji życiowo doniosłej podjętej przez swego partnera). Poziom trzeci dotyczył meta-metaperspektywy (badani opisywali decyzję życiowo doniosłą w roli partnera za siebie).

Otrzymane wskaźniki liczbowe stały się podstawą do przeprowadzenia analizy porównawczej w aspekcie zgodności przekonań współmałżonków odnośnie podjętej decyzji życiowo doniosłej. Dla zbadania istotności różnic między uzyskanymi wynikami zastosowano test χ^2 .

Każda osoba badana wypełniała trzy kwestionariusze decyzyjne w odniesieniu do trzech perspektyw.

WYNIKI

Ze względu na ograniczoność miejsca zaprezentowana zostanie tylko część uzyskanych wyników badań, tu odnosząca się do trzech dziedzin procesu decyzyjnego: Świadomość, Rodzaj Informacji i Negatywne Konsekwencje, które naszym zdaniem najbardziej oddają istotę problemu badawczego (Tab. 1).

Analiza danych uzyskanych w wyniku określania świadomości ze względu na rozwój procesów myślowych ukazuje różnice między kobietami i mężczyznami w odniesieniu do percepcji intelektualnej. Istotna statystycznie różnica zachodzi między płciami w perspektywie II w gr. B [$\chi^2(1) = 4.592; p < .05$] i gr. C [$\chi^2(1) = 6.211; p < .05$] oraz w grupie C w perspektywie III [$\chi^2(1) = 7.229; p < .01$]. Zatem, że w miarę pogłębiania się perspektywy zaistniałe różnice między mężczyznami a kobietami są coraz bardziej istotne. Oznacza to, że naj-

Tabela 1
Rozkład wartości χ^2 dla danych dotyczących dziedziny ŚWIADOMOŚĆ

Podkategoria	Perspektywa decyzyjna	gr. A M/K	gr. B M/K	gr. C M/K
A – ze względu na strukturę, głębię, moc regulacyjną				
1 – wiadomości	I	1.000	.800	.818
	II	.692	1.000	.783
	III	.600	.111	.024
2 – pojęcia, znaczenia	I	.268	.533	.242
	II	.571	.615	2.370
	III	2.793	.290	1.000
3 – wiedza, rozumienie	I	.641	.231	.016
	II	.166	.273	.296
	III	2.754	.857	.087
4 – przekonanie	I	.023	1.088	.170
	II	2.455	.290	1.456
	III	.806	.143	.381
5 – światopogląd	I	.400	1.286	1.000
	II	.500	.666	1.286
	III	.143	1.000	.666
B – ze względu na rozwój procesów myślowych				
1 – percepcja intelektualna	I	.100	.581	2.057
	II	.133	4.592*	6.211*
	III	1.000	.310	7.229**
2 – myślenie	I	.914	.211	4.245*
	II	.276	2.273	1.000
	III	.308	.055	.219
3 – wartościowanie	I	.133	.166	.555
	II	.666	.048	.028
	III	4.235*	.474	.290
C – ze względu na orientację				
1 – na siebie	I	.007	.685	.095
	II	.028	.338	6.338*
	III	.246	.027	2.079
2 – na obiektywną rzeczywistość	I	.130	.342	1.000
	II	2.882	.600	1.862
	III	.969	2.469	.152
D – ze względu na genezę świadomości				
1 – własne przemyślenia	I	.500	2.177	.077
	II	.057	.369	1.588
	III	.123	.014	.083
2 – własne przeżycia	I	.381	3.903*	.510
	II	1.800	.118	.023
	III	.641	1.777	.471
3 – przekaz z zewnątrz	I	.143	.059	.200
	II	.692	.800	2.333
	III	1.800	.200	.250

* $p < .05$; ** $p < .01$; $df = 1$

starsi stażem mężczyźni częściej niż kobiety wskazują na znaczenie percepcji intelektualnej przy podejmowaniu decyzji o małżeństwie. Oni także znacznie częściej niż ich partnerki przypisują tę cechę małżonkowi.

Istotną różnicę między kobietami i mężczyznami zauważamy także w podkategorii myślenie w I perspektywie w gr. C [$\chi^2(1) = 4.245; p < .05$] oraz w podkategorii wartościowanie w III perspektywie w gr. A [$\chi^2(1) = 4.235; p < .05$]. Można zatem wnioskować, że tylko mężczyźni o najdłuższym stażu różnią się od swych partnerek w przypisywaniu znaczenia procesom myślowym w podjętej przez siebie decyzji o zawarciu małżeństwa. Natomiast młodzi mężczyźni wykazują większe zaangażowanie niż młode kobiety w proces wartościowania, tylko odnośnie decyzji swojej widzianej oczami partnera, czyli w meta-metaperspektywie.

Prowadzi to do wniosku, że zarówno osoby płci męskiej, jak i żeńskiej niezależnie od długości stażu małżeńskiego generalnie wykazują duży stopień podobieństwa w dostrzeganiu roli myślenia i wartościowania, jako formy świadomości w dokonywaniu decyzji życiowo doniosłej.

Z kolei wyniki w podkategorii własnych przeżyć obrazują, iż kobiety wykazują wyższą niż mężczyźni sprawność w tym zakresie we wszystkich grupach. Najbardziej jednak zaznacza się ona w gr. B w perspektywie I [$\chi^2(1) = 3.903; p < .05$]. Kobiety, zwłaszcza znajdujące się w fazie rodzicielskiej, znacznie częściej niż ich współmałżonkowie podkreślają rolę własnych przeżyć w dokonywaniu decyzji życiowo doniosłej (Tab. 2).

W ramach dziedziny Rodzaj Informacji analiza danych dotyczących informacji pozytywnych pozwala zauważyć istotne statystycznie różnice zachodzące między kobietami i mężczyznami w perspektywie II w gr. A [$\chi^2(1) = 8.562; p < .01$] oraz w gr. B [$\chi^2(1) = 5.918; p < .05$]. A zatem kobiety o najkrótszym i średnim stażu małżeńskim znacznie częściej przypisują swym małżonkom kierowanie się informacjami pozytywnymi przy podejmowaniu decyzji o zawarciu małżeństwa.

Oznacza to, że osoby płci żeńskiej niezależnie od długości trwania związku, częściej niż ich współmałżonkowie wskazywały na rolę pozytywnych informacji, jakimi kierowały się przy podejmowaniu życiowo ważnej decyzji zarówno swojej, jak i partnera oraz decyzji własnej widzianej oczami partnera. Ponieważ kobiety częściej rzutują na swych partnerów własne cechy związane z emocjonalną orientacją na ludzi to prawdopodobnie są bardziej niż mężczyźni skłonne przypisywać współmałżonkowi cechy o charakterze pozytywnym. Przy czym kobiety najbardziej cenią u mężczyzn dobroć, opiekuńczość, czułość i poczucie odpowiedzialności, co potwierdziła analiza treściowa bezpośrednich wypowiedzi udzielonych przez osoby badane. Natomiast mężczyźni zwracali większą uwagę na ofiarność, pracowitość, gospodarność. Znajdujemy

tym samym potwierdzenie spostrzeżeń uzyskanych drogą badawczą przez innych (Laskowski, 1987; Rożnowska, 1987).

Wyniki w podkategorii informacje negatywne wskazuje, że kobiety częściej niż mężczyźni określają tego rodzaju informacje, we wszystkich badanych grupach w odniesieniu zwłaszcza do perspektywy prostej i metaperspektywy. A najbardziej widoczne jest to w gr. B w perspektywie I [$\chi^2(1) = 12.448; p < .001$]. Może wynikać to stąd, co zauważa również Braun-Galkowska (1980), że ta faza życia małżeńskiego, zwłaszcza dla kobiety – oprócz tego, że związana jest z dużym wysiłkiem opieki nad dziećmi, wiąże się także z pewnym znużeniem i znużeniem partnerem, co z kolei może wpływać na fakt, że kobiety znacznie częściej niż mężczyźni uwzględniają informacje o charakterze negatywnym.

Na podstawie rezultatów badań dotyczących rodzaju informacji nasuwa się wniosek, że kobiety niezależnie od długości trwania związku małżeńskiego przy podejmowaniu decyzji życiowo doniosłej częściej niż mężczyźni uwzględniają nie tylko informacje pozytywne, ale i negatywne, przez co wykazują większą zdolność przyjmowania perspektywy partnera (Tab. 3).

Kolejna analizowana dziedzina to Negatywne Konsekwencje decyzji. Uwzględnianie wystąpienia strat, rezygnacji z czegoś, możliwość zaistnienia niepowodzenia oraz uwzględnienie kosztów tej decyzji wśród mężczyzn z trzech badanych grup kształtuje się na zbliżonym do siebie poziomie. Przy czym najmniej strat ujmują w swych wypowiedziach mężczyźni z gr. C. Obrazują to istotnie statystycznie różnice między kobietami i mężczyznami z gr. B w perspektywie prostej [$\chi^2(1) = 3.857; p < .05$] oraz w gr. C w odniesieniu do metaperspektywy [$\chi^2(1) = 3.951; p < .05$].

Otrzymane wyniki są analogiczne do uzyskanych w następnej podkategorii – dotyczącej nieuwzględniania negatywnych konsekwencji. Zauważamy, że przy podejmowaniu decyzji o zawarciu małżeństwa kobiety częściej niż mężczyźni nie uwzględniają negatywnych konsekwencji swej decyzji, jak też decyzji dokonanej przez partnera.

Natomiast z różnicy widocznej w gr. A w perspektywie I [$\chi^2(1) = 4.082; p < .05$] odnośnie strat aktualnych, możemy wnioskować, że właśnie najmłodsze stażem pary różnią się w sposób najbardziej znaczący w tym zakresie. Z pewnością zadziałał tu element krótkiego okresu czasu od podjęcia decyzji do momentu badania, ale też bezpośrednia analiza wypowiedzi badanych mężczyzn pozwala stwierdzić, że zauważają oni najwięcej strat aktualnych odnosząc je do życiowych realiów i tym samym wykazują mniejszą zdolność dystansowania się od omawianej sytuacji decyzyjnej. Z kolei różnica zachodząca między płciami w gr. C w metaperspektywie [$\chi^2(1) = 4.050; p < .05$] wskazuje, że mężczyźni z największym stażem małżeńskim potrafią bardziej niż kobiety przyjmować perspektywę decyzyjną swej

Tabela 2

Rozkład wartości χ^2 dla danych dotyczących dziedziny RODZAJ INFORMACJI

Podkategoria	Perspektywa decyzyjna	gr. A M/K	gr. B M/K	gr. C M/K
A – ze względu na znaczenie				
1 – pozytywne	I	.744	.696	.627
	II	8.562**	5.918*	1.515
	III	.067	1.986	.229
2 – negatywne	I	.290	12.448***	1.455
	II	2.579	.143	.030
	III	.059	.474	.310

Tabela3

Rozkład wartości χ^2 dla danych dotyczących dziedziny NEGATYWNE KONSEKWENCJE

Podkategoria	Perspektywa decyzyjna	gr. A M/K	gr. B M/K	gr. C M/K
A – uwzględnia lub nie uwzględnia straty				
1 – uwzględnia	I	1.329	3.857*	.727
	II	.852	1.565	3.951*
	III	2.000	1.551	.123
2 – nie uwzględnia	I	.467	2.560	.154
	II	.756	3.240	1.152
	III	.214	2.604	.310
B – straty aktualne i potencjalne				
1 – aktualne	I	4.082*	1.424	.744
	II	1.500	.551	4.050*
	III	.294	1.494	.500
2 – potencjalne	I	.250	1.087	.067
	II	4.857*	4.000*	.400
	III	.529	.529	.059
C – straty materialne i niematerialne				
1 – materialne	I	.621	.308	.200
	II	.143	.258	2.077
	III	.276	1.280	.400
2 – niematerialne	I	.818	6.811**	.071
	II	3.000	1.723	4.083*
	III	1.684	4.122*	.532
D – straty wewnętrzne i zewnętrzne				
1 – wewnętrzne	I	1.852	7.078**	.364
	II	1.588	.333	.231
	III	.400	4.500*	.364
2 – zewnętrzne	I	.545	1.143*	.397
	II	1.658	2.057	1.724
	III	1.473	1.980	2.200

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$; $df = 1$

partnerki odnośnie wyrażania negatywnych konsekwencji o charakterze aktualnym. Potwierdzenie tego wniosku znajdujemy także wśród danych dotyczących strat o charakterze potencjalnym, co obrazuje między innymi różnica w gr. A w odniesieniu do II perspektywy decyzyjnej [$\chi^2 = 4.857$; $p < .05$]. Zatem mężczyźni o najkrótszym i średnim stażu małżeńskim potrafią bardziej dostrzegać u swych partnerek straty potencjalne i tym samym dają wyraz swego realistycznego nastawienia będąc w określonej sytuacji decyzyjnej.

Natomiast mężczyźni o średnim stażu dostrzegają najwięcej strat o charakterze niematerialnym – różnica między małżonkami z gr. B w perspektywie prostej [$\chi^2(1) = 6.811$; $p < .01$] i meta-metaperspektywie [$\chi^2(1) = 4.122$; $p < .05$]. Najgłębsze natomiast zrozumienie decyzji partnerki w zakresie strat niematerialnych przejawiają mężczyźni z gr. C, co zostało zauważone już wcześniej a zobrazowane jest istotną różnicą zachodzącą między mężczyznami a kobietami w gr. C w perspektywie II [$\chi^2 = 4.083$; $p < .05$]. Należy także zaznaczyć, że pozostałe wyniki dotyczące strat niematerialnych wskazują na wyraźną przewagę mężczyzn.

PODSUMOWANIE

Uzyskane wyniki badań nie pozwalają na jednoznaczne potwierdzenie stawianej hipotezy, gdyż tylko w niektórych z analizowanych dziedzin procesu decyzyjnego kobiety wykazały większą zdolność przyjmowania perspektywy partnera. Na przykład w odniesieniu do dziedziny Świadomość zarysowują się tylko pewne tendencje między płciami. W miarę pogłębiania się perspektywy różnice między kobietami a mężczyznami stają się coraz bardziej istotne. Szczególnie jest to widoczne wśród mężczyzn będących w fazie postparentalnej. Mężczyźni różnią się od swych partnerek pod względem przypisywania większego znaczenia procesom myślowym w podjętej decyzji. Natomiast mężczyźni będący w fazie pierwotnej wykazują większe zaangażowanie w proces wartościowania, zwłaszcza odnośnie meta-metaperspektywy. Również mężczyźni – we wszystkich badanych grupach – zdecydowanie przewyższają kobiety w określaniu własnych przemyśleń. Z kolei kobiety wykazały większą aktywność w akcentowaniu własnych przeżyć, jako przyczyny świadomego odbioru nie tylko w podjętej przez siebie decyzji, ale także w decyzji partnera.

Uzyskane rezultaty są zgodne z opinią wielu autorów (Braun-Gałkowska, 1987; Rożnowska, 1987; Jasiński, 1990), według których mężczyźni dysponując większymi zdolnościami analitycznymi bardziej niż kobiety podkreślają rolę procesów myślowych. Zaś kobiety cechuje większa otwartość i uczuciowa ekspresyjność. Dlatego też przy podejmowaniu przez nie decyzji życiowych, tak ważną rolę odegrały przeżycia własne. W przeciwieństwie do mężczyzn, u których w centrum

przeżywania znajdują się częściej sprawy zewnętrzne, sprawy świata, kobietom w ich myśleniu najbliższe są sprawy bliskich (Markus i Kitayama, 1991), czego dały wyraz podkreślając rolę własnych przeżyć w dokonywaniu decyzji przez współmałżonka.

Wyniki dotyczące rodzaju informacji wykorzystywanych w podjętej decyzji, pozwalają wysnuć zgodny z oczekiwaniami wniosek, że tym samym większe doświadczenie społeczne kobiet i związana z tym orientacja na ludzi, na wnikanie w ich problemy, powoduje, iż osoby płci żeńskiej motywowane są do szukania większej ilości informacji o innych, niż mężczyźni (Pospiszyl, 1986). Powoduje to, że kobiety dysponują bogatszym zasobem wiedzy o ludziach, w związku z czym mogą trafniej ich oceniać. W porównaniu z mężczyznami, ocena innych dokonywana przez kobiety poprzedzona jest poszukiwaniem większej ilości informacji o partnerze. Tę opinię zdają się potwierdzać wyniki niniejszej pracy. Dlatego zauważalna jest przewaga osób płci żeńskiej w kierowaniu się przy podejmowaniu decyzji informacjami zarówno o charakterze pozytywnym, jak też negatywnym, przez co mogą tworzyć bardziej rozbudowaną i bogatą charakterystykę spostrzeganego partnera.

Ponadto, godnym uwagi jest fakt przypisywania przez kobiety swym partnerom podobnych skłonności przy podejmowaniu przez nich decyzji życiowych. Kobiety także, bez względu na długość stażu, znacznie częściej niż mężczyźni skłonne są przypisywać swym współmałżonkom kierowanie się informacjami pozytywnymi. Jest to zgodne z rezultatami badań, jakie uzyskali Pospiszyl (1986) i Rożnowska (1987), że kobiety rzutują na innych własne cechy związane z emocjonalną orientacją na ludzi.

Z kolei w wynikach dotyczących dziedziny Negatywne Konsekwencje decyzji znaleźliśmy potwierdzenie naszych oczekiwań, że mężczyźni w porównaniu z partnerkami uwzględniają najwięcej negatywnych konsekwencji, zarówno aktualnych, jak też potencjalnych, materialnych jak też niematerialnych, oraz wewnętrznych i zewnętrznych. I odnosi się to do wszystkich badanych grup mężczyzn.

Reasumując, możemy stwierdzić, że większą i bardziej dogłębną zdolnością przyjmowania perspektywy partnera wykazały się kobiety. Nie jest to oczywiście stwierdzenie kategoryczne, gdyż zauważamy też mężczyzn cechujących się tą umiejętnością. Dotyczy to zwłaszcza dziedziny negatywne konsekwencje oraz częściowo dziedziny świadomość. Rezultaty badań dotyczące mężczyzn nie zaskakują, jeśli weźmiemy pod uwagę poglądy reprezentowane przez innych badaczy (Floyd i Markham, 1983; Cieślak, 1989), którzy zauważyli, że do lat 80-tych funkcjonował utrwalony stereotyp społecznego myślenia, iż kobiety mają tendencję do bycia „głosem satysfakcji małżeńskiej”. Tymczasem nowe badania (Janicka, 1993) wykazały, że współcześni

mężczyźni coraz częściej stają się „barometrami” satysfakcji we wzajemnych relacjach, co ma ścisły związek z umiejętnością przyjmowania perspektywy partnera. Jednakże świadomość innych i wrażliwość na nich jest nadal jedną z najważniejszych cech psychologii kobiet (Markus, Kitayama, 1991).

Czy widząc zróżnicowany obraz wyników wśród badanych kobiet, będących w różnych fazach życia małżeńskiego, można stwierdzić, które z nich potrafią bardziej wnikać w położenie swego partnera?, które z nich wykazują się większym zrozumieniem decyzji życiowo doniosłej, dokonanej przez ich współmałżonków? Jeśli za kryterium wyróżniające którąś z grup badanych kobiet przyjmujemy częstość powtarzania się istotnych statystycznie różnic, które zachodziły między mężczyznami i kobietami we wszystkich dziedzinach analizowanego procesu decyzyjnego, to szybko zauważymy, że najbardziej różnią się między sobą małżonkowie z grupy o średniej długości stażu – zarówno w meta- jak też w meta-metaperspektywie. Zatem kobiety będące w fazie rodzicielskiej okazują się tymi, które przejawiają największe ze wszystkich badanych osób płci żeńskiej zaangażowanie empatyczne a tym samym potrafią najbardziej wnikliwie przyjmować perspektywę partnera.

Autorzy niniejszej pracy mają nadzieję, że uzyskane rezultaty badań wniosą pewien wkład w poszerzenie wiedzy dotyczącej psychologii różnicowej płci a ponadto staną się przyczynkiem do szerszego spojrzenia na kształtowanie się zdolności empatycznych między partnerami w związku małżeńskim.

Ponadto lepsze zrozumienie wpływu przyjmowania perspektywy – zwłaszcza na struktury poznawcze, może pomóc w udokumentowaniu ich wpływu na inne obszary funkcjonowania jednostki.

Otrzymane wyniki stanowiąc mogą także cenne źródło informacji wykorzystywanych w dziedzinie doboru małżonków i prognozowaniu powodzenia związku małżeńskiego, bowiem ze słabej umiejętności przyjmowania perspektywy partnera wnosić można o powierzchownym charakterze związku.

LITERATURA

- Braun-Gałkowska, M. (1980). *Psychiczne uwarunkowania powodzenia małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Braun-Gałkowska, M. (1987). Patologia i terapia postaw rodzinnych. W: A. Biela, Z. Uchnast, T. Witkowski (red.), *Wykłady z psychologii KUL*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Cedro, E. (1984). *Rozumienie pełnej religijności przez wybrane grupy młodzieży*. Lublin: Mps. Archiwum KUL.
- Cieślak, K. (1989). Geneza i rozwój podejścia interakcyjnego w badaniach małżeństwa i rodziny. *Problemy rodziny*, 6, 37-48.
- Davis, M., Conklin, L., Smith, A., Luce C. (1996). Effects of perspective taking on the cognitive representation of persons: A merging of self and other. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 713-726.
- Floyd, F.J., Markham, H.J. (1983). Observational biases in spouse observation: Toward a cognitive / behavioral model of marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 430-457.
- Janicka, I. (1993). Empatia a poziom otwartości partnerów. *Przegląd Psychologiczny*, 1, 39-48.
- Jasiecki, M. (1990). Role związane z płcią a wzorce otwartości interpersonalnej. *Przegląd Psychologiczny*, 1, 165-182.
- Jourard, S. (1987). Zdrowa osobowość i odsłanianie się. *Nowiny Psychologiczne*, 4, 65-75.
- Jurczyk, L. (1984). *Ideal chrześcijaństwa w rozumieniu młodzieży*. Lublin: Mps. Archiwum KUL.
- Kelly, E.L., Conley, J.J. (1987). Personality and compatibility. A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 27-40.
- Kozielecki, J. (1992). Konstruktywizm w podejmowaniu decyzji. *Przegląd Psychologiczny*, 3, 307-316.
- Laskowski, J. (1987). *Trwałość wspólnoty małżeńskiej*. Warszawa: PWN.
- Long, E.C., Andrews, D.W. (1990). Perspective taking as a predictor of marital adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 126-131.
- Markus, H.R., Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Messick, D.M., Schell, T. (1992). Evidence for an equality heuristic in social decision making. W: O. Huber, J. Mum-power, J. van der Pligt, P. Koele (red.), *Current themes in psychological decision research* (s. 221-246). Amsterdam: North-Holland.
- Moir, A., Jessel, E. (1993). *Płć mózgu*. Warszawa: KiW.
- Ożarowska, M. (1991). *Przyjmowanie perspektywy partnera małżeńskiego w zakresie jego decyzji życiowo doniosłej. Studium porównawcze kobiet i mężczyzn*. Nie opublikowana praca doktorska. Lublin: KUL.
- Ożarowski, W. (1991). *Przyjmowanie perspektywy partnera w dokonywaniu decyzji życiowo doniosłej. Badania empiryczne małżonków o różnym czasie trwania związku*. Nie opublikowana praca doktorska. Lublin: KUL.
- Parsons, T. (1972). *Szkice w teorii socjologicznej*. Warszawa: PWN.
- Pfister, H.R., Bohm, G. (1992). The function of concrete emotions in rational decision making. *Acta Psychologica*, 80, 199-211.
- Pospiszyl, K. (1986). *Psychologia kobiety*. Warszawa: PWN.
- Rożnowska, A. (1987). *Zależność spostrzegania osób od płci przedmiotu oraz podmiotu spostrzegania*. Słupsk: Wydawnictwo WSP.
- Walesa, Cz. (1987a). Rozwój zgodności religijnych przekonań współmałżonków. *Roczniki Filozoficzne KUL*, 26, 91-113.
- Walesa, Cz. (1987b). *Psychologiczna analiza decyzji życiowo doniosłych*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ziemska, M. (1977). *Rodzina a osobowość*. Warszawa: PWN.